

Bonitacyjna klasyfikacja gleb i kompleksy rolniczej przydatności gleb

Sposób trwałego użytkowania gleby wpływa bardzo wyraźnie na jej właściwości fizyczne, chemiczne i biologiczne oraz wartość użytkową.

Obok systematyki przyrodniczej wyróżniono kategorie użytkowe gleb. Na terenie Polski do najważniejszych kategorii gleb zaliczamy:

- gleby orne = g. uprawne
- gleby darniowe = g. pod trwałymi użytkami zielonymi (łąkowo-pastwiskowymi)
- gleby leśne
- grunty pod wodami – swoista kategoria utworów glebowych do tej pory nie przebadana dokładnie.

Gleby leśne – odznaczają się w większości przypadków:

- dobrze rozwiniętym profilem;
- ważnym elementem jest ściółka (ektopróchnica), która nie tylko reguluje uwilgotnienie gleby, dostęp powietrza i ciepła, ale również jest siedliskiem mikroorganizmów, które rozkładają substancję organiczną;
- produkty rozkładu ściółki mają odczyn mniej lub bardziej kwaśny, dlatego też wody opadowe przesączające się przez ściółkę zakwaszają glebę i powodują przechodzenie wielu związków w formę rozpuszczalną, co sprzyja ich wymywaniu w głąb profilu glebowego;
- korzenie drzew i krzewów sięgają głęboko.

Gleby orne – pozostają pod przeważającym wpływem człowieka (**uwaga: gleby orne to nie są gleby antropogeniczne!!!**). Ważnym czynnikiem glebotwórczym są wszelkiego rodzaju zabiegi uprawowe – agrotechniczne, agrochemiczne, melioracyjne. Powodują one zasadnicze zmiany we właściwościach poszczególnych typów gleb. Dzięki uprawie procesy glebowe, zwłaszcza procesy rozkładu substancji organicznej, przebiegają dużo szybciej w glebie ornej niż w leśnej (gleby orne – gleby o dużej dynamice). W miarę podnoszenia kultury rolnej dynamizm gleby rośnie. Staranna uprawa powoduje zmianę warunków bioekologicznych.

Gleby darniowe (łąkowo-pastwiskowe) – są to gleby trwale porośnięte roślinnością trawiasto-zielną lub trawiasto-turzycową. Charakterystyczną i najważniejszą część składową profilu tych gleb stanowi poziom darniowy = akumulacyjno-próchniczny. Pełni on podobną rolę jak ściółka leśna. Systemy korzeniowe roślin wpływają na gromadzenie się dużej ilości substancji organicznej o różnym stopniu rozkładu. Są to gleby o wysokim stopniu wysycenia kompleksu sorpcyjnego zasadami, korzystnych właściwościach fizycznych i chemicznych oraz wysokiej aktywności biologicznej.

W ramach poszczególnych kategorii gleb wyróżnia się odpowiednie klasy bonitacyjne, a dla gleb uprawnych również kompleksy rolniczej przydatności gleb wyrażające możliwości produkcyjne środowiska glebowego.

Bonitacja gleb = bonitacyjna klasyfikacja gleb (ocena ich jakości) została przeprowadzona na podstawie Uchwały Prezydium Rządu z 4.06.1956 r. Szczegółowe kryteria oceny gleb są zawarte w Tabeli Klas Gruntów i stanowią załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 8.01.1957 r. w sprawie klasyfikacji gruntów. Bonitacja gleb ornych powstała na podstawie terenowych badań odkrywek glebowych, ze szczególnym uwzględnieniem takich cech morfologicznych i właściwości gleby, jak:

- położenie gleby w terenie;
- budowa profilu
- barwa, struktura, skład granulometryczny;
- przepuszczalność, stosunki wodne;
- odczyn, zawartość CaCO_3 ;
- poziom wody gruntowej i zasięg podsiąku kapilarnego;
- zdolność retencyjna.

Ponadto wzięto pod uwagę:

- wpływ klimatu na jakość środowiska glebowego
- warunki uprawy i stałość plonów.

Podział gleb na kompleksy rolniczej przydatności opracowano w celu określenia właściwego użytkowania gleb. Obejmują one gleby różne pod względem typologicznym, ale o podobnych właściwościach rolniczych, które to gleby mogą być w podobny sposób użytkowane.

W obrębie gruntów ornych wydziela się 9 klas bonitacyjnych oznaczonych symbolami: I, II, IIIa, IIIb, IVa, IVb, V, VI i VIRz.

Z kolei nazwy kompleksów glebowo-rolniczych pochodzą od nazw gatunków zbóż – pszenicy i żyta w odniesieniu do gleb terenów nizinnych oraz dodatkowo owsa – w odniesieniu do kompleksów gleb terenów górskich. W naszych warunkach glebowo-klimatycznych zboża są najlepszymi roślinami wskaźnikowymi (m.in. ze względu na dobre wykorzystywanie wody pozimowej i wierność plonów oraz to, że stanowią 50 – 60% powierzchni gleb ornych w strukturze zasiewów). Wyróżnia się 14 kompleksów przydatności rolniczej oraz nieużytki rolnicze i grunty pod zabudowaniami.

Bonitacyjna klasyfikacja gleb gruntów ornych:

Klasa I – gleby orne najlepsze – 0,5 % powierzchni gruntów ornych

Gleby występujące w dobrych warunkach fizjograficznych (równiny, bardzo łagodne pochyłości), zasobne we wszystkie składniki pokarmowe, o dobrej naturalnej strukturze, łatwe do uprawy, ciepłe, przepuszczalne i przewiewne, ale dostatecznie wilgotne. Mają dobrze wykształcony i głęboki poziom akumulacyjny, próchnicę wysyconą zasadami. Można na nich osiągać bez większych nakładów wysokie plony najszlachetniejszych i głęboko się korzeniących roślin uprawnych (np. buraki cukrowe, pszenica, lucerna, warzywa; nadają się pod sady). Zalicza się tu: najlepsze

czarnoziemy leśno-stepowe, mady pyłowe i próchniczne, najlepsze gleby brunatne utworzone z lessów, najlepsze rędziny czarnoziemne. Gleby te wchodziły w skład kompleksu pszennego bardzo dobrego.

Klasa II – gleby orne bardzo dobre – 3,2% powierzchni gruntów ornych
Zbliżone właściwościami do gleb klasy I, ale występują w nieco gorszych, choć jeszcze dobrych warunkach rzeźby terenu (są wobec tego mniej przepuszczalne, mniej przewiewne). Można na nich uprawiać te same rośliny uprawne co na glebach klasy I, ale plony bywają niższe. Wchodziły w skład kompleksów pszennego bardzo dobrego lub pszennego dobrego. Są to: bardzo dobre czarnoziemy, bardzo dobre mady pyłowe i próchniczne, bardzo dobre czarne ziemie, bardzo dobre gleby brunatne utworzone z lessów i utworów lessowatych oraz najlepsze gleby brunatne utworzone z glin, ilów pylastych, najlepsze gleby płowe utworzone z glin, ilów pylastych, lessów i utworów lessowatych.

Klasa IIIa – gleby orne dobre – 10,0 % powierzchni gruntów ornych
Gleby mające wyraźnie gorsze właściwości fizyczne i chemiczne lub występujące w gorszych warunkach fizjograficznych niż gleby klasy I i II. Wybór roślin, które mogą być na nich uprawiane jest mniejszy, a wysokość plonów waha się zależnie od od stopnia kultury i umiejętności uprawy (wysokie plony żyta, jęczmienia, owsa i ziemniaków, a w warunkach wysokiej kultury dobre plony buraków cukrowych, pszenicy i warzyw). Zaliczane są do gleb kompleksu pszennego dobrego. Są to średnio dobre gleby brunatne i płowe, średnio dobre czarnoziemy, średnio dobre mady.

Klasa IIIb – gleby orne średnio dobre – 13,7% powierzchni gruntów ornych
Podobne do gleb klasy IIIa, ale o wyraźniej zaznaczających się gorszych właściwościach fizycznych i chemicznych (wahania poziomu wód gruntowych, gorsze warunki fizjograficzne). Zaliczane głównie do kompleksu pszennego dobrego i żytniego bardzo dobrego lub zbożowo-pastewnego mocnego, jak również niektóre z nich zaliczane są do kompleksu pszennego wadliwego.

Klasa IVa – gleby orne średniej jakości, lepsze – 22,5% powierzchni gruntów ornych
Gleby o złych warunkach fizycznych (zbyt zwarte lub zbyt lekkie). Pomimo ich zasobności w składniki pokarmowe uzyskanie wysokich plonów zależy od innych czynników np. ilości i rozkładu opadów atmosferycznych. Wybór roślin uprawnych jest zdecydowanie mniejszy niż w poprzednich klasach. Gleby te zaliczane są do kompleksu pszennego wadliwego lub zbożowo-pastewnego mocnego, a niektóre z nich do kompleksu żytniego bardzo dobrego. Należą tu gleby brunatne, płowe, bielcowe i opadowo-glejowe utworzone z różnych piasków i żwirów gliniastych.

Klasa IVb – gleby orne średniej jakości, gorsze – 16,8% powierzchni gruntów ornych
Gleby bardziej wadliwe od tych z klasy poprzedniej – albo zbyt suche, albo zbyt wilgotne. Zaliczane do kompleksu żytniego dobrego, jak również do kompleksu żytniego słabego.

Klasa V – gleby orne słabe – 20,8% powierzchni gruntów ornych
Gleby mało żyzne i słabo urodzajne. Należą tu gleby zbyt lekkie, za suche, a także płytkie i kamieniste oraz zbyt mokre nie zmeliorowane lub nie nadające się do melioracji. Należą do kompleksu żytniego słabego lub zbożowo-pastewnego słabego.

Klasa VI – gleby orne najslabsze – 11,7% powierzchni gruntów ornych
Gleby te są słabe i wadliwe – za suche i za luźne, także bardzo płytkie oraz za mokre o stałym wysokim poziomie wody gruntowej. Plony uprawianych roślin są bardzo niskie i niepewne. Gleby te należą wyłącznie do kompleksu żytniego bardzo słabego.
Typy gleb: gleby rdzawe, bielicowe, rankery itp.

Klasa VI Rz – gleby pod zalesienia – 1,5% powierzchni gruntów ornych
Bardzo ubogie, zbyt suche gleby nieprzydatne do uprawy polowej o inicjalnym, słabo zaznaczonym poziomie próchnicznym.

Klasa I	0,5%	
Klasa II	3,2%	
Klasa IIIa	10,0%	} 63% powierzchni gruntów ornych
Klasa IIIb	13,7%	
Klasa IVa	22,5%	
Klasa IVb	16,8%	
Klasa V	20,8%	
Klasa VI	11,7%	
Klasa VI Rz	1,5%	